

ATLAS

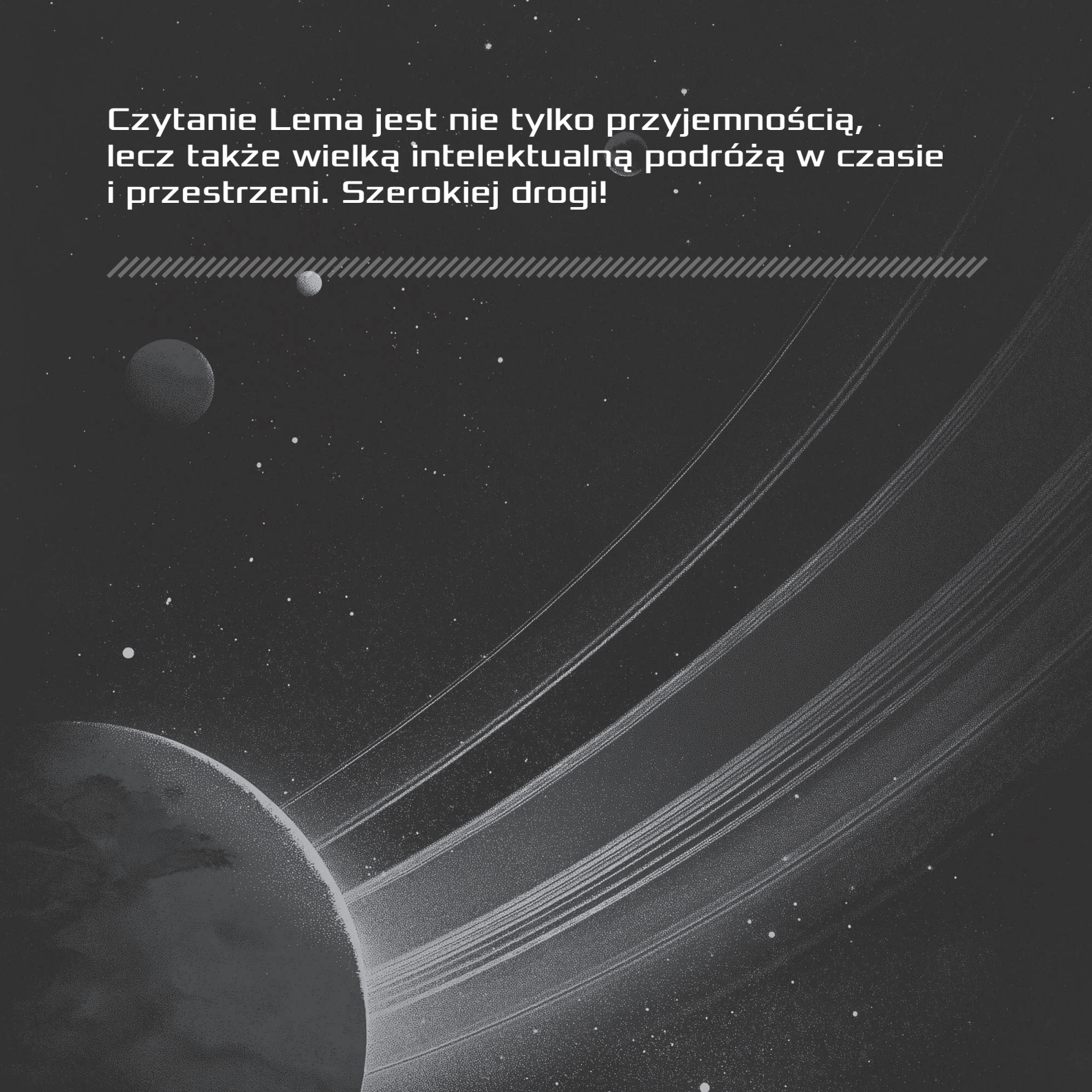
LEMO

LOGICZNY

Jak czytać Lema?

Czytanie Lema jest nie tylko przyjemnością,
lecz także wielką intelektualną podróżą w czasie
i przestrzeni. Szerokiej drogi!

// Spis treści

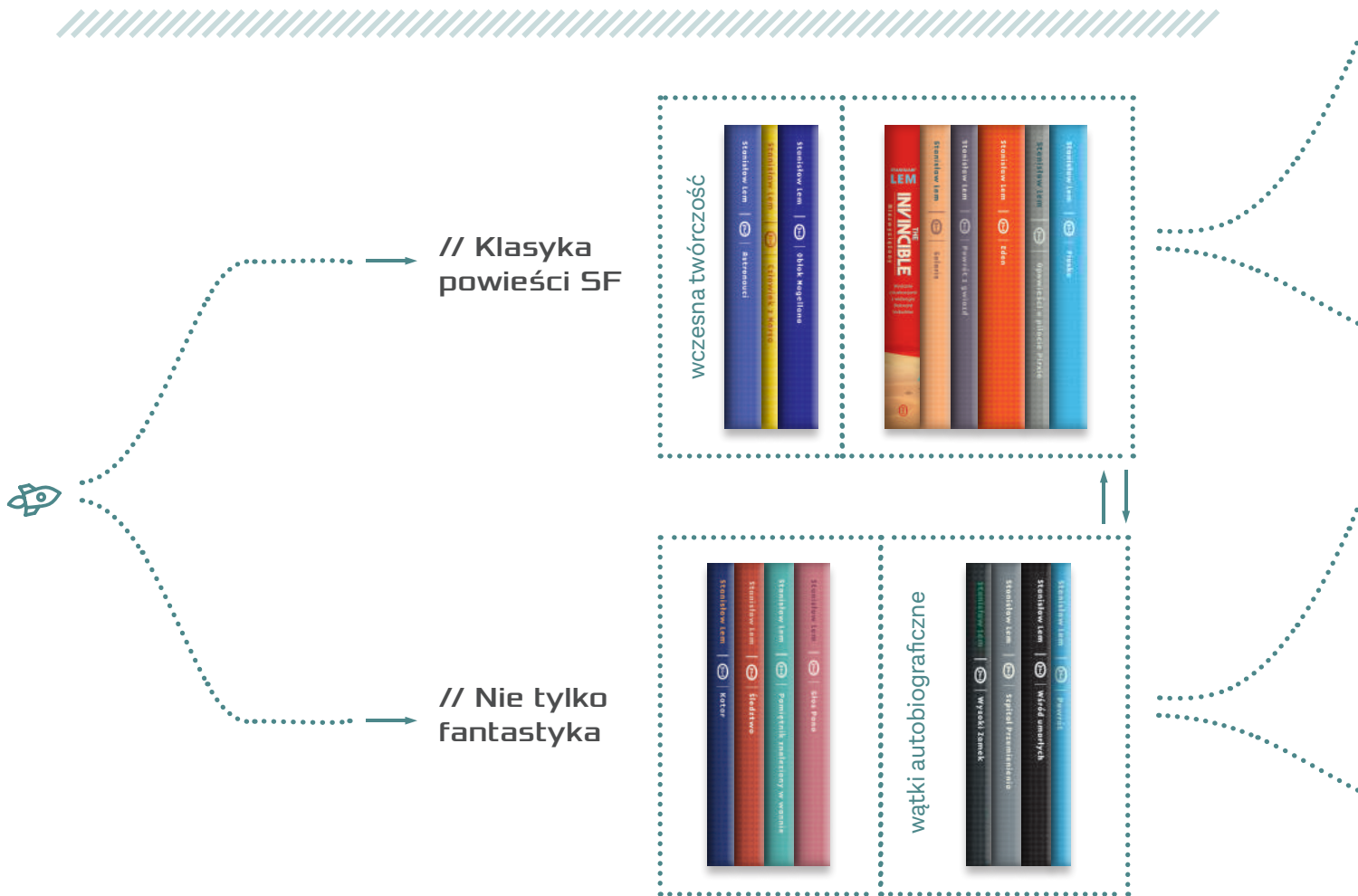
Mapa Lema	4
Na start	6
Wczesna twórczość	6
Klasyka SF	6
Dojrzała twórczość	7
Nie tylko fantastyka	10
Proza autobiograficzna	11
Lem w pełni	13
Śladami Ijona Tichego	13
W krainie robotów	15
Antologie	16
Finał	17
Listy	17
Felietony i eseje	18
Apokryfy	21

// Mapa Lema

Stanisław Lem (1921–2006) to jeden z największych pisarzy XX wieku, innowator i zarazem klasyk. Poruszał się w ramach wielu gatunków literackich. Światową sławę i popularność przyniosła mu fantastyka naukowa: jego książki przetłumaczono na 52 języki i wydano w łącznym nakładzie ponad

40 milionów egzemplarzy. Są wśród nich opowiadania, powieści, felietony, listy, teksty mniej lub bardziej fantastyczne. Sporo, prawda? Od czego więc zacząć? Oto przygotowany przez nas przewodnik, który pomoże w poruszaniu się po wspaniałym lemowskim uniwersum.

// Śladami Ijona Tichego

// Apokryfy

// W krainie robotów

// Felietony i eseje

// Antologie opowiadań

// Listy

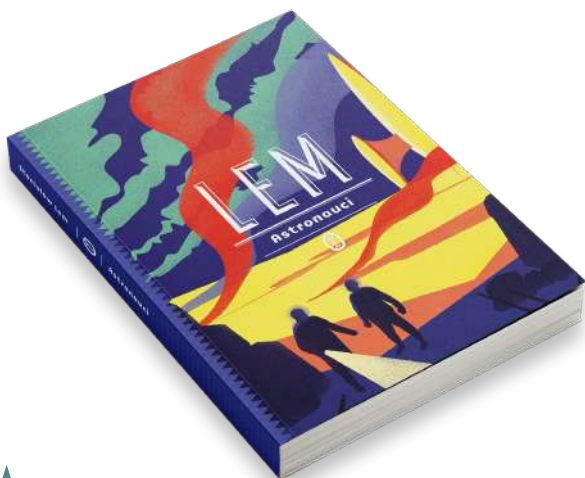

// Na start 🚀

Przygodę ze Stanisławem Lemem najlepiej rozpocząć od klasycznych dzieł, o których piszemy dalej, ale dlaczego by nie sięgnąć najpierw po jego wczesne książki science fiction lub powieści realistyczne zawierające wątki z życia pisarza?

Oczywiście czytać je można równolegle lub osobno, w zależności od tego, czy czytelnik pragnie wyruszyć w międzygalaktyczne podróże, czy też pozostać na Ziemi.

// Wczesna twórczość _ Klasyka SF

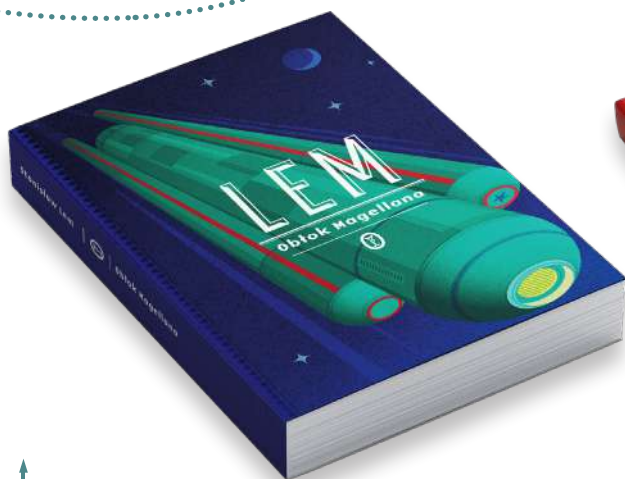
↑
Astronauci (1951) to oficjalny debiut książkowy Stanisława Lema. Akcja powieści toczy się na początku XXI wieku. Na Syberii zostaje odnaleziona dziwna kapsuła, pozostałość po statku kosmicznym z Wenus. Analiza ujawnia, że Wenusjanie planowali atak na Ziemię, ale ich cywilizacja upadła, zanim zdążyli go przeprowadzić. Ziemianie postanawiają zorganizować ekspedycję na Wenus, by dowiedzieć się, co się tam wydarzyło.

↑
Człowiek z Marsa (1946) to pierwsza ukończona powieść Lema, która ukazała się w odcinkach w prasie, a konkretnie na łamach tygodnika młodzieżowego „Nowy Świat Przygód”. Opowiada o „wojnie światów”, toczonej przez ludzi w hermetycznie zamkniętym laboratorium z przybyłym z Marsa cyborgiem.

// Dojrzała twórczość

Oto książki, które weszły do kanonu światowej literatury SF, ze słynną *Solaris* na czele. Proponujemy ich lekturę w porządku niechronologicznym, a takim, który ułatwi poruszanie się po skrupulatnie tworzonym przez Lema uniwersum fantastyczno-naukowym.

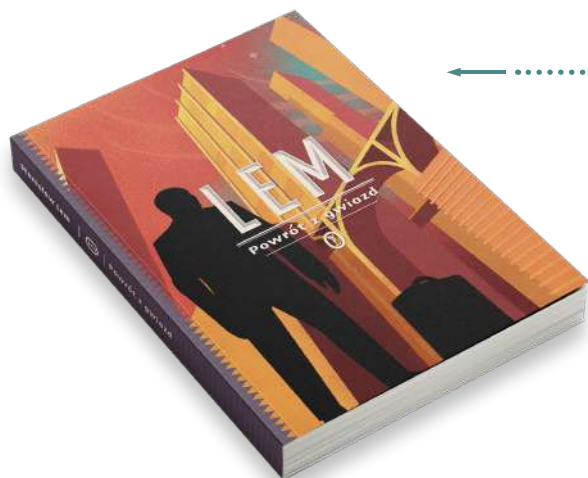

↑
Obłok Magellana (1955) to książka zbliżona do *Astronautów*, jednak napisana z większym rozmachem. Jej akcja toczy się w dalekiej przyszłości: Ziemia wyzbyła się podziałów klasowych i zaprzestali wojen. Podejmują pierwszą międzygwiazdową wyprawę, a ich celem jest układ Alfa Centauri.

↑
Niewyciężony (1964) to opowieść o starciu ludzi z powstałą samorzutnie na odległej planecie populacją mikroautomatów niszczących wszelkie myślenie. Ale właśnie mechaniczne urządzenia nastawione są tam na odruchową walkę aż do samozatraty. To istoty myślące mają za zadanie zrozumieć obcość i wyzwolić się z fatalizmu istnienia.

Solaris (1961) to najstynniejsza powieść Lema, przetłumaczona na kilkadziesiąt języków, trzykrotnie zekranizowana. Należy – jak może żadne inne dzieło literatury polskiej – do ścisłego kanonu swego gatunku: powieści o kontakcie z kosmitami, co oznacza, że żadne kompendium omawiające dzieje światowej fantastyki nie może jej pominąć. Głównym bohaterem tej historii jest psycholog Kris Kelvin, a akcja rozgrywa się na Solaris, planecie pokrytej niemal w całości inteligentnym oceanem.

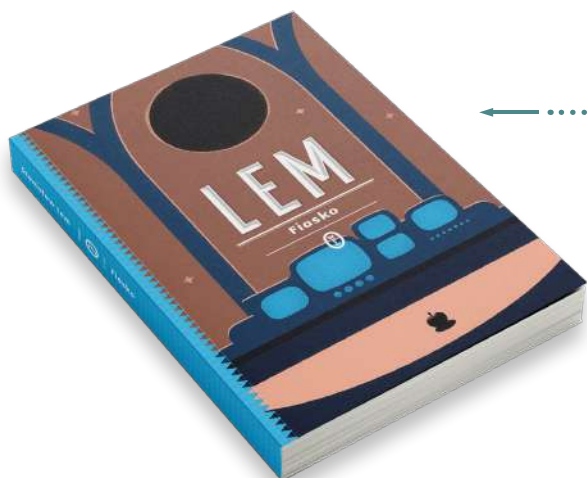

Powrót z gwiazd (1961), czyli historia astronauty, który na skutek paradoksu czasowego Einsteina powrócił z wyprawy w kosmos na Ziemię, gdzie tymczasem minęło półtora stulecia. Astronauta próbuje zrozumieć i zaakceptować cywilizację, która zrezygnowała z podejmowania ryzyka na rzecz bezpieczeństwa i dostatku.

Eden (1959) to kolejna powieść o kontakcie z Obcymi. Załoga sześćosobowego statku kosmicznego rozbija się na nieznanym planecie, którą nazwano Eden. Zamieszkuje ją tajemnicza, zaawansowana cywilizacja oparta na bioinżynierii, a polityczne porządki na planecie przypominają nieco wizję Orwella.

..... **Opowieści o pilocie Pirxie** (1968) to zbiór opowiadań, początkowo rozproszonych, a ostatecznie zebranych i wydanych w wersji książkowej pod koniec lat sześćdziesiątych XX wieku. Ich wspólnym bohaterem jest pilot Pirx, zwyczajny człowiek, który nie ma w sobie nic z herosa i zdarza mu się wpadać w panikę. W każdym opowiadaniu udowadnia, że człowiek ma szansę w konfrontacji z bezkresnym i zimnym kosmosem.

..... **Fiasko** (1986) to ostatnia powieść science fiction Stanisława Lema. Jest miejscami gorzka i pesymistyczna, podsumowuje najistotniejsze wątki jego pisarstwa. Ziemska wyprawa próbuje różnymi dostępnymi metodami porozumieć się z cywilizacją odległej planety Kwinty. Jednak jej mieszkańcy wszelkimi siłami bronią się przed kontaktem.

// Nie tylko fantastyka

Zejdźcie na Ziemię

Stanisław Lem nie tylko przewidywał przyszłość, snuł wizje rozwoju technologii i międzygalaktycznych podróży. Pisał też powieści i opowiadania realistyczne – w jego dorobku znajduje się cała seria książek, których bohaterowie borykają się z ponurą codziennością.

↑
Katar (1976) to na pierwszy rzut oka klasyczna powieść detektywistyczna. Amerykański kosmonauta na przedwczesnej emeryturze próbuje rozwiązać serię tajemniczych zgonów, które przydarzają się klientom neapolitańskich zakładów kąpielowych. Jednak rozwikłanie tajemnicy utrudnia fakt, że do puli podejrzanych trafia sama natura, a jednym z podejrzanych staje się teoria chaosu.

→
Śledztwo (1959) to również z pozoru klasyczny kryminał, tyle że utrzymany w tradycyjnym, angielskim stylu. Jednak im dalej w tekst, tym przed czytelnikiem otwiera się coraz więcej nowych gatunków, a rozwiązanie intrygi zdaje się oddalać. Poszukiwania winnych przeradzają się w surrealistyczne i metafizyczne rozważania.

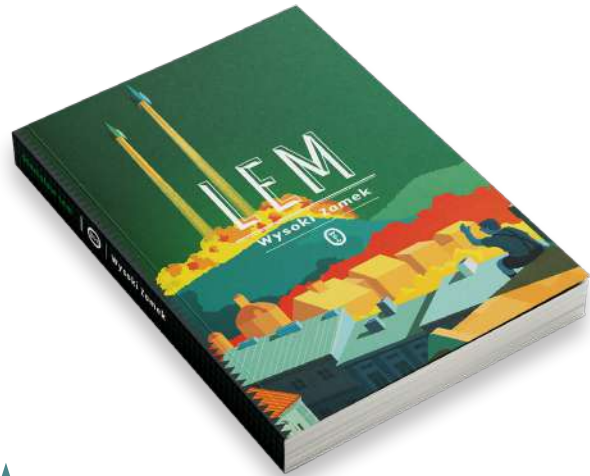
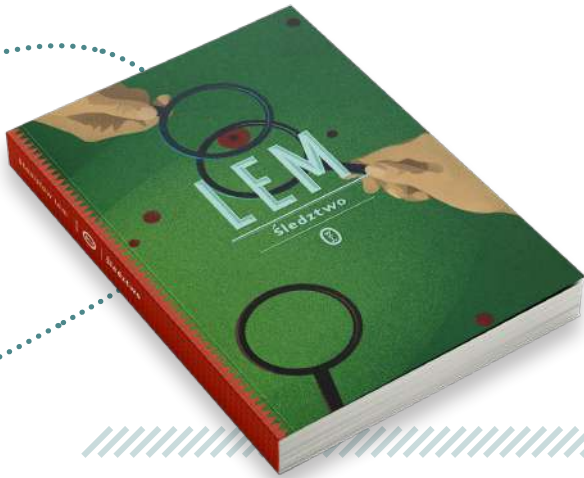

↑
Pamiętnik znaleziony w wannie (1961) jest jedną z najbardziej zagadkowych książek Lema. To z jednej strony satyra na przeżarty wiarołomstwem świat wywiadu, z drugiej krytyka totalitarnego państwa oraz przypowieść o sytuacji człowieka zagubionego w systemie znaków stworzonych przez społeczeństwo, kulturę, świat fizyczny i biologię.

// Proza autobiograficzna

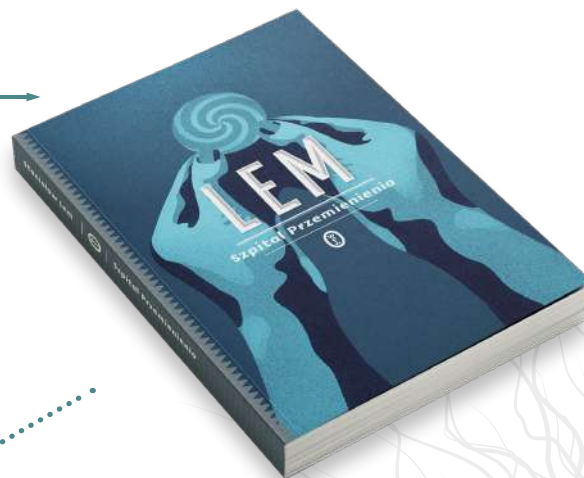
Lem tworzył też powieści bardzo osobiste, zawierające wątki i zdarzenia zaczerpnięte z własnego życiorysu. I tutaj, na polu literatury pięknej, także odnosił duże sukcesy. Najślynniejsza z jego autobiograficznych książek, ***Szpital Przemienienia***, została zekranizowana przez Edwarda Żebrowskiego.

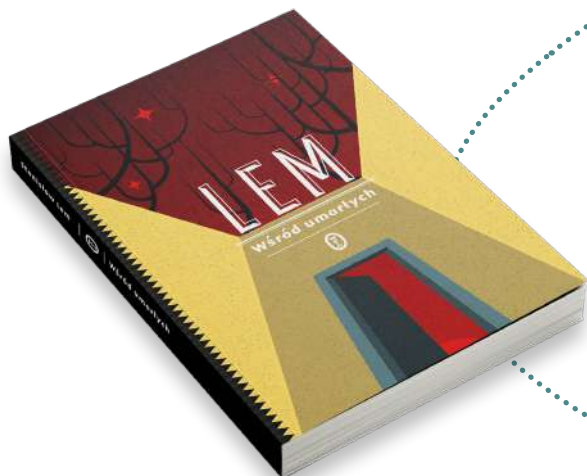
Głos Pana (1968) to powieść z pogranicza gatunków, jednocześnie bliska i daleka fantastyce naukowej. Uczni przypadkiem odkrywają, że na Ziemię dociera z kosmosu sygnał, który może być komunikatem od rozumnych istot. Jednym z naukowców, którzy mają za zadanie rozkodowanie go, jest sławny matematyk Piotr E. Hogarth. Wkrótce projektem zaczyna interesować się wojsko...

Wysoki Zamek (1966) jest najbardziej osobistą książką Lema. Pisarz wspomina w niej swoje dzieciństwo na tle panoramy międzywojennego Lwowa. To dociekliwa, ale też pełna humoru opowieść o dorastaniu, przeżywaniu i kształtowaniu, także inteligencji i wyobraźni.

Akcja **Szpitala Przemienienia** (1955) rozgrywa się w pierwszych latach II wojny światowej. Na małej przestrzeni odciętego od świata szpitala psychiatrycznego Lemowi udało się zainscenizować dramat człowieka jako istoty rozdartej między umysł i ciało, a przy tym desperacko poszukującej sensu egzystencji i próbującej ocalić swój etyczny instynkt w obliczu nowego europejskiego nihilizmu.

← **Wśród umarłych** (1955) to druga po **Szpitalu Przemienienia** część cyklu **Czas nieutracony**. Do miasta, w którym rozpoznajemy rodzinny Lwów pisarza, przybywa ze wsi chłopiec, Karol Wilk, matematyczny geniusz-samouk. Pracując w warsztatach samochodowych, trafia pod opiekę grupy profesorów, którzy pragną ocalić jego talent przed okrucieństwami wojny i okupacji.

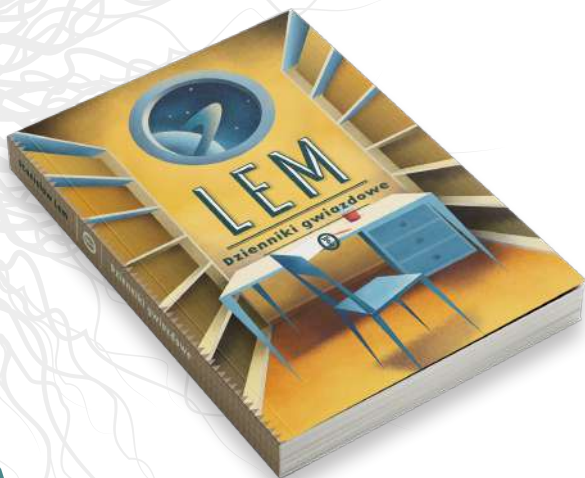
..... → **Powrót** (1955) to ostatnia część cyklu **Czas nieutracony**. Bohaterem znów jest Karol Wilk, który po zakończeniu wojny wraca do życia cywilnego i, zmagając się z traumami, próbuje odnaleźć swoje miejsce w powojennej rzeczywistości.

// Lem w pełni

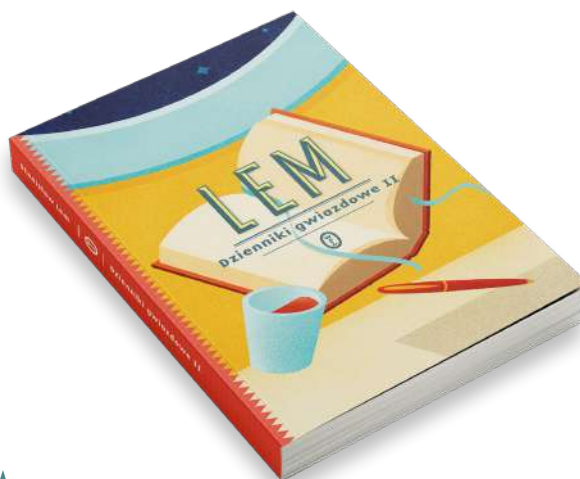
Teraz, gdy już trochę znamy Lema, możemy zagłębić się bez przeszkód i bez obaw w jego kolejne teksty, tym razem krótsze, przede wszystkim nowele i opowiadania. W nich Lem jest bardziej ironiczny niż kiedykolwiek, zadaje też coraz więcej pytań o sens, staje się absolutnie pisarzem-filozofem.

↑
Dzienniki gwiazdowe (1957) to zbiór opowiadań, w każdym z nich Tichy, niczym Guliwer, spotyka niezwykle istoty. Podczas swych licznych podróży po całej galaktyce poznaje rozmaite cywilizacje i społeczeństwa.

Śladami Ijona Tichego

Przejdźmy do opowiadań SF, których bohaterem lub narratorem jest zazwyczaj Ijon Tichy, kosmiczny podróżnik i pilot, często niezdarzy, ściągający na siebie kłopoty, z których bohatercko wychodzi dzięki swojej inteligencji, a także znajomości technologii i kosmosu.

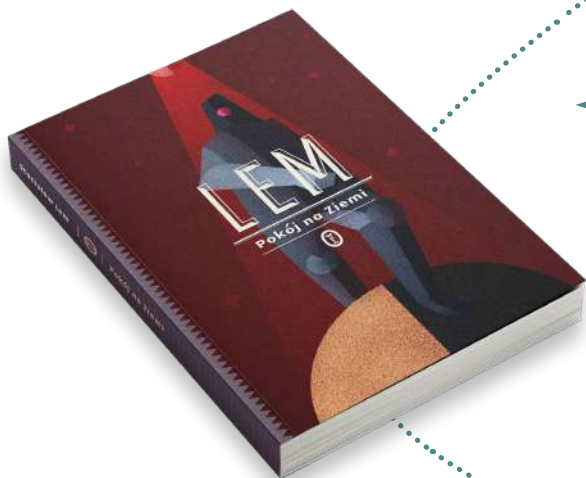

↑
Do **Dzienników gwiazdowych II** (2017) weszły te przygody, które nie znalazły się w wyborze Jerzego Jarzębskiego z 1999 roku. Czytelnicy znajdą pośród nich m.in. przestawną *Podróż ósmą*, wspomnienia Ijona i rozważania dotyczące pożytku ze smaków. Błyskotliwe i pełne humoru, skłaniają do refleksji i dostarczają rozrywki na najwyższym poziomie.

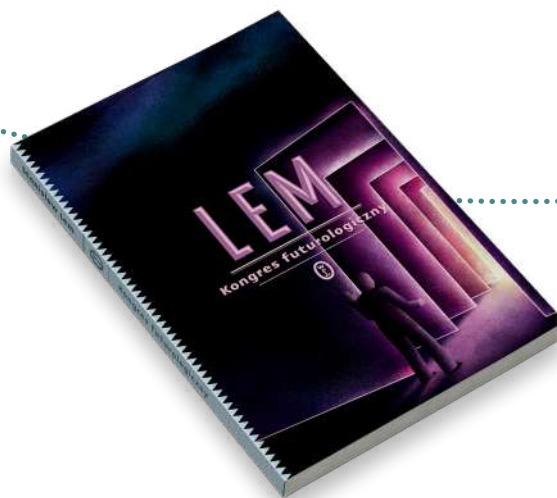
Wizja lokalna (1982) to jedna z najoryginalniejszych ksiązek Lema, niezwykle poważna i odważna intelektualnie próba skonstruowania modelu przyszłej cywilizacji. Ijon Tichy zwiedza odległą Encję. Jak zapewnić jej równowagę i bezpieczeństwo? Jak za pomocą technologii wkroczyć w obszar kompetencji Natury lub Boga? I jak poradzić sobie z pustką i cierpieniem?

Pokój na Ziemi (1987) to ostatnia z obszernych ksiązek Lema, których bohaterem jest gwiazdny podróżnik Ijon Tichy. Akcja książki toczy się w nieodległej przyszłości, kiedy ziemskie mocarstwa postanowiły wysłać swoje arsenały na Księżyc, pozostawiając Ziemię w stanie pokoju i dobrobytu. Wkrótce jednak łączność z Księżycem ulega zerwaniu. Ijon Tichy leci na miejsce, by rozwiązać zagadkę.

Kongres futurologiczny (1971) to jedna z najbardziej brawurowo opowiedzianych przygód Ijona Tichego. Bohater trafia do wstrząsanej rewolucją południowoamerykańskiej republiki, gdzie w groteskowym splocie zrealizowały się naraz — utopijna i antyutopijna wersja historii.

W krainie robotów

Czas na być może najtrudniejsze, najbardziej intelektualnie wymagające teksty Lema, przesiąknięte naukowością. To niby bajki i legendy

pełne alegorii i metafor, ale niekoniecznie dla dzieci, bo osadzone w skomplikowanym, złożonym świecie zamieszkanym wyłącznie przez roboty, maszyny i sztuczne inteligencje.

↑
Bajki robotów (1964) to utwory wymykające się wszelkim klasyfikacjom, skrzące się błyskotliwym humorem i arcyzabawną groteską, odpowiednie dla obeznanych i wymagających miłośników fantastyki naukowej. Są tu Palibaba-intelektryk, Królowna Elektrina i robot Automateusz, istoty wrażliwe i dobre, ale i takie, które próbują narzucić pozostałym swoją wizję i wolę.

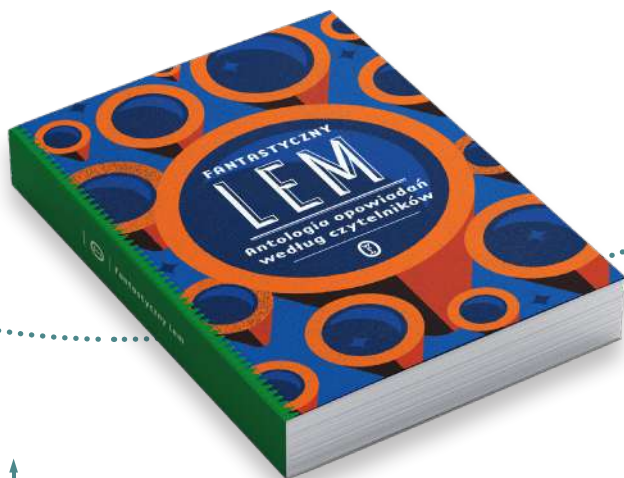
Nakładem Wydawnictwa Literackiego ukazała się też wersja kolekcjonerska tej książki. Jest to kosmicznie piękne wydanie, z ilustracjami Przemka Dębowskiego, artysty grafika, który zaprojektował również wiele okładek wydawanych przez WL dzieł Stanisława Lema.

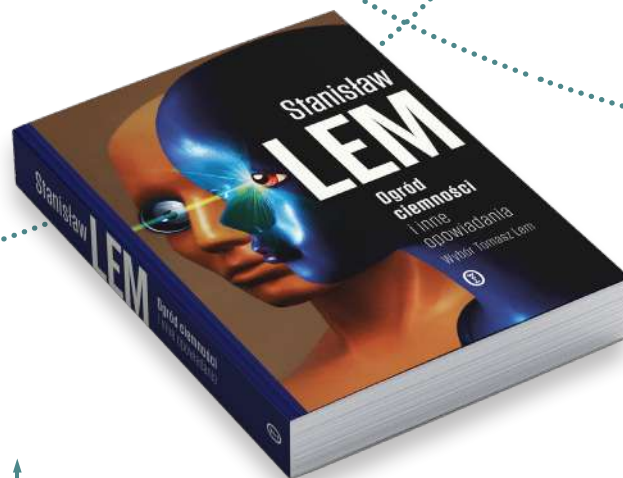
↑
Cyberiada (1965) to osobliwe skrzyżowanie fantastyki z baśnią i filozoficzną powiastką. Bohaterami tych opowiadań są Trurl i Klapaucjusz – genialni konstruktorzy, którzy budują maszyny zdolne do wszystkiego: od pisania poezji po tworzenie cywilizacji.

Antologie

Na koniec tego etapu proponujemy antologie opowiadań Lema, najlepszych, najciekawszych, najbardziej poruszających, a także tych, które nigdy wcześniej nie ukazały się w formie książkowej, a jedynie jako teksty rozproszone – w pismach literackich lub fantastycznonaukowych.

↑
Fantastyczny Lem (2021) to wybór piętnastu najlepszych opowiadań mistrza literatury science fiction. Teksty ułożono według miejsca zajmowanego przez nie w czytelniczym rankingu. Listę otwierają *Simon Merril: „Sexplosion”*, *Trzej elektrycyzerze* i *Alistar Waynewright: Being Inc.*

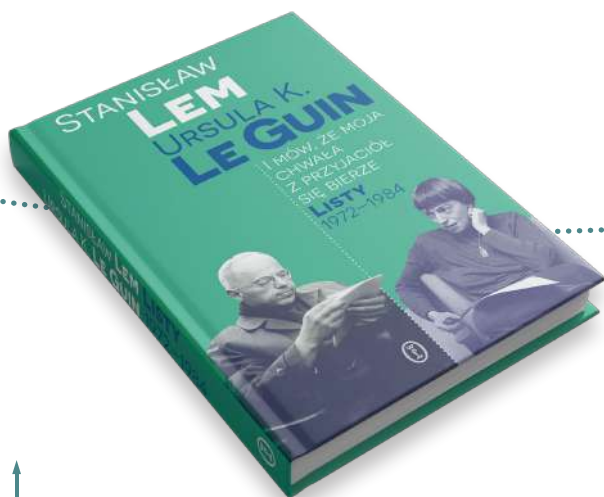
↑
Ogród ciemności i inne opowiadania (2017) to autorski wybór tekstów dokonany przez syna Stanisława Lema, Tomasza. Czytelnik odnajdzie tu teksty, które nawet dla „lemologów” stanowią nie lada gratkę, na przykład młodzieńcze powiadanie *Ogród ciemności*, wcześniej drukowane jedynie w prasie, a także utwór *Czarne i białe*, nigdy wcześniej niepublikowany.

Finat

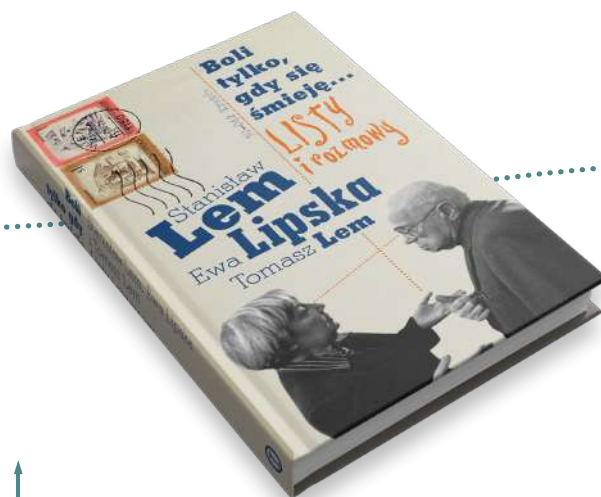
Na koniec przygody z twórczością Stanisława Lema podsuwamy lektury nietypowe, takie jak listy, jakie autor wymieniał z największymi intelektualistami i pisarzami swoich czasów, a także felietony i eseje, które nigdy przedtem nie ukazały się w formie książki, wreszcie zaś teksty apokryficzne, znakomicie uzupełniające pisarskie dziedzictwo Lema.

Listy

Stanisław Lem korespondował z wieloma osobistościami z Polski i zagranicy. Wiadomo o jego skomplikowanej relacji z innym gigantem literatury science fiction Philipem K. Dickiem, ale ich listy, jeśli w ogóle istniały, nie zachowały się. Dysponujemy za to wspaniałymi świadectwami wymiany myśli Lema z Ursulą K. Le Guin, Ewą Lipską czy Sławomirem Mrożkiem.

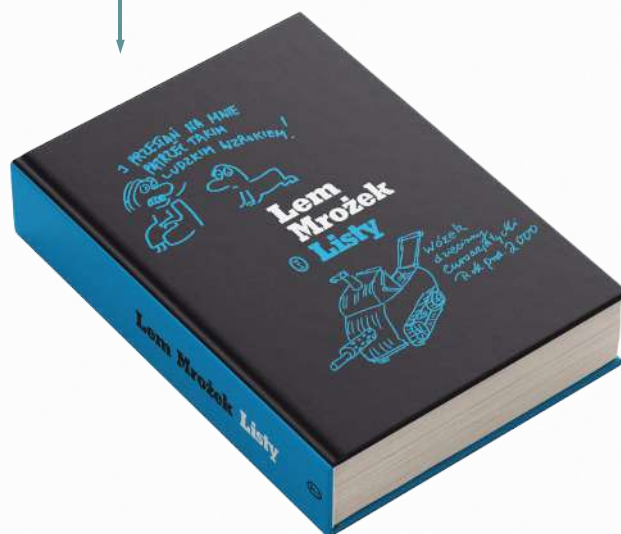

I mów, że moja chwała z przyjaciół się bierze. Listy 1972–1984 (2024) to dyskusje o przyszłości science fiction i świata, lęku przed życiem pod okiem Wielkiego Brata oraz awersji do bezmyślności i hipokryzji. Stanisław Lem i **Ursula K. Le Guin** darzyli się wzajemnym podziwem, choć w ich korespondencji zdarzały się ostre spory i stanowcze deklaracje.

Boli tylko, gdy się śmieje... Listy i rozmowy (2024) to zbiór nieznanych listów Stanisława Lema i **Ewy Lipskiej**. Dzieliło ich ponad dwadzieścia lat, lecz łączyło więcej: miłość do literatury i zabawy słowem, umiejętność wnikliwej obserwacji rzeczywistości. Ich korespondencja z lat 80. XX wieku to nie tylko zapis wyjątkowej przyjaźni i zmagania z codziennością, ale również portret ówczesnego życia literackiego Polski i Krakowa.

Listy 1956–1978 (2011) to wybór korespondencji dwóch wielkich pisarzy. Stanisław Lem i **Sławomir Mrożek** pisali do siebie przez wiele lat, nie tylko o literaturze, nie tylko o wielkiej polityce, ale i o czymś tak przyziemnym jak samochody, których byli wielkimi miłośnikami.

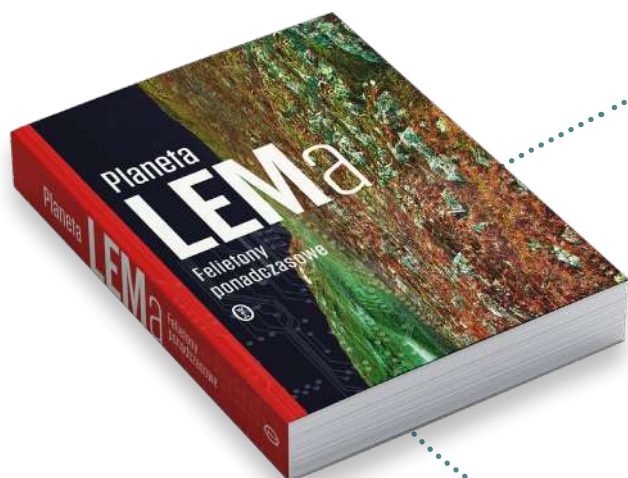

Sława i Fortuna (2013) to kompletny tom listów pisanych przez Lema do jego amerykańskiego tłumacza Michaela Kandla. Większość ich pochodzi z lat siedemdziesiątych, czyli z okresu, kiedy polski pisarz krok po kroku podbijał swoją twórczością Zachód. Ważnym motywem tych listów są więc kulisy owego sukcesu, a czytelnik zostaje dopuszczony do tajemnic, które wcześniej nie wychodziły na światło dzienne.

Felietony i eseje

Lem był również błyskotliwym i płodnym eseistą i felietonistą. Pozostawił po sobie setki rozproszonych tekstów: filozoficznych, naukowych, literackich, swobodnych, które zebraliśmy i wydaliśmy w formie książkowej, by rzucić nowe światło na twórczość mistrza fantastyki.

Okamgnienie (2000) to książka non-fiction, niezmiennie pobudzająca do krytycznego myślenia o otaczającej nas rzeczywistości i technologii. Lem rozlicza się w niej z pop-naukowym postrzeganiem technologii i rozwoju ludzkości.

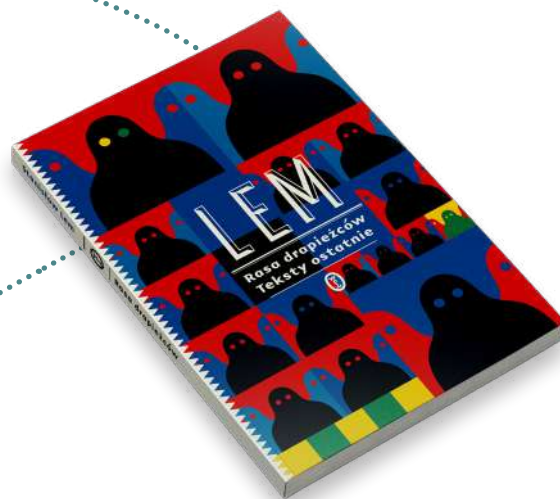

Planeta LEMa (2016) to wybór najlepszych felietonów pisarza. Lem przewiduje w nich komputeryzację mózgu, autonomiczne samochody, pisze o prognozach dotyczących rozwoju nauki i cywilizacji, ale również o powstaniu warszawskim, politycznych zmianach w Rosji czy wreszcie o własnym pisarskim stylu i poetyce.

Diabeł i arcydzieło. Teksty przełomowe (2023) to tom, który zawiera między innymi nieznane dotąd teksty Stanisława Lema i ujawnia nie tylko jego literacki geniusz, ale i profetyczny potencjał. Jak Lem rozumiał erozję kultury? Dlaczego uważał, że nie można skopiować ludzkiego umysłu? Jakie zastosowania widział dla matematyki?

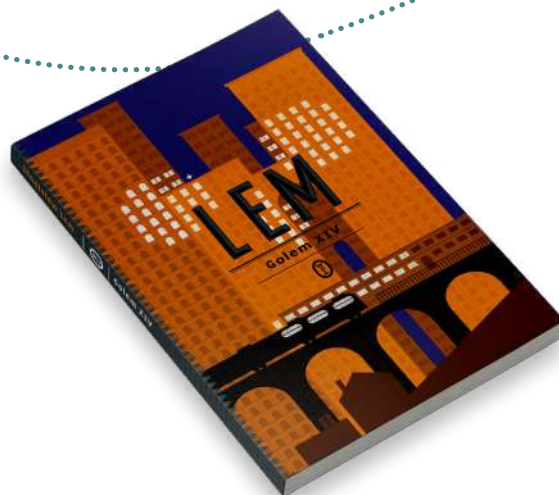

Rasa drapieżców. Teksty ostatnie (2024) jest wyjątkowym zbiorem ironicznych i bezlitosnych felietonów Lema, publikowanych w „Tygodniku Powszechnym” w latach 2005–2006.

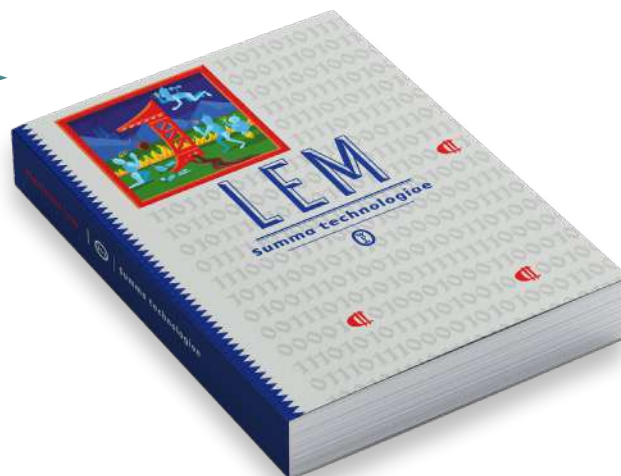

W strachu przed antymaterią. 1381 cytatów (2024) to zbiór ciętych i błyskotliwych, przepętnionych gorzką ironią i głęboką troską 1381 myśli z najważniejszych tekstów Stanisława Lema. Teksty uzupełniają rysunki samego autora.

Golem XIV (1981), czyli najbardziej nieodgadniona książka Lema. Powieść? Esej? Filozoficzny dialog? Obdarzony świadomością superkomputer, nieskończenie przewyższający inteligencją człowieka, wygłasza przed naukowcami wykład, dokonując miażdżącej krytyki człowieczeństwa.

Summa technologiae (1964) to legendarne dzieło Lema, synteza myśli człowieka ery techniki i nauki, a także prorocza wizja rozwoju świata, która spełnia się na naszych oczach. Co się stanie, gdy cywilizacja wyzwoli się z ograniczeń materialnych i technologicznych? Jakie będą etyczne i filozoficzne konsekwencje rozwoju technologii? Czy sztuczna inteligencja zastąpi człowieka?

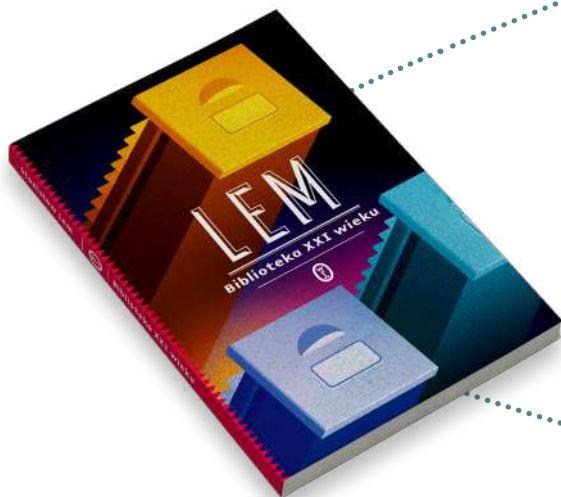
Apokryfy

Jakimi drogami wędrowały myśli Lema? Z czym eksperymentował? Czy jego wyobrażenia miała granice? Na samym końcu mapy czytania Lema umieściliśmy jego teksty apokryficzne, w których swobodnie porusza się między eseistyką a fikcją literacką, doskonale uzupełniając swoje największe literackie osiągnięcia. Wisienka na torcie!

Doskonała próżnia (1971) to jedno z najważniejszych dzieł publicystycznych Lema. Pisarz dokonuje w niej niemożliwego: recenzuje książki nigdy nienapisane. Z niezwykłą erudycją, głęboką refleksją i ironią. Forma recenzji jest jednak dla niego tylko pretekstem do zagłębienia się w rozważania filozoficzne, które nurtowały go przez całe życie.

Wielkość urojona (1973), czyli futurologiczne laboratorium i zarazem zestaw ćwiczeń wyobraźniowych. Autor zaprojektował pięć książek przyszłości w różnych tonach i estetykach, ale ich nie napisał. O czym ludzkość będzie pisać w odległych czasach? Lem wiedział.

Biblioteka XXI wieku (1986) to mieszanka fikcji z poważnymi dociekaniem na temat natury wszechświata, przyszłości nauki i ludzkiej cywilizacji. Lem czyta kulturę, interpretuje ją i ocenia. Prowadzi to do czasem ostrych, a czasem zabawnych intelektualnych spięć.

Tako rzeczce Lem (2018) Lem w pasjonującej autobiograficznej rozmowie ze Stanisławem Beresiem. Pisarz opowiada tu o swojej życiowej i artystycznej drodze, dyskutuje na temat sytuacji nauki i kultury na przełomie XX i XXI wieku oraz miejsca człowieka w tworzonej przez niego cywilizacji, roztrząsa podstawowe kwestie polityczne, społeczne i moralne, jakie stawia przed nami obecny — wrzący jak lawa — świat.

Koncepcja

Jarosław Juskiewicz

Teksty

Marcin Czarnik

Redakcja i korekta

*Anna Rudnicka, Wojciech Zemek, Jarosław
Juskiewicz, Janusz Jabłoński*

Projekt graficzny, skład i łamanie

Filip Kuźniarz / wizualni.pl

Wydawnictwo Literackie Sp. z o.o.

ul. Długa 1, 31-147 Kraków

Księgarnia internetowa:

www.wydawnictwoliterackie.pl

e-mail: ksiegarnia@wydawnictwoliterackie.pl

Zamówienia hurtowe:

handel@wydawnictwoliterackie.pl

